

«Евразийский национальный
университет имени Л.Н.Гумилева»
Экономический факультет
Кафедра учет и анализа

ФГАОУ ВО «Российский
университет дружбы народов»
Экономический факультет
Кафедра бухгалтерского учета,
аудита и статистики

**«МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ УЧЕТА И АУДИТА:
КЛЮЧЕВЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ И НЮАНСЫ ПЕРЕХОДА В
УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ»**

**Сборник On-line Международной научно-практической
конференции 21 февраля 2025 года**

УДК 657(47+57)
ББК 65.053
П78

Рекомендовано к печати Ученым советом
Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева

Рецензент – PhD, доцент *Каршалова А.Д.*

Научные редакторы:

заведующая кафедрой учета и анализа ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, кандидат
экономических наук, ассоциированный профессор *Г.Д. Аманова*
PhD, и.о.доцент ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Жолаева М.А.
заведующая кафедрой бухгалтерского учета, аудита и статистики РУДН, кандидат
экономических наук, доцент *Л.Н. Сорокина*

П78 «Международные стандарты учета и аудита: практика применения в условиях цифровой экономики»: сборник статей
Международной научно-практической конференции. Астана, ЕНУ им
Л.Н.Гумилева, 2025. – 304 с.

ISBN 978 601 337 121 4

Сборник статей научно-исследовательских работ студентов, магистрантов, докторантов, профессорско-преподавательского состава по итогам Международной научно-практической конференции 21 февраля 2025 г.

Предназначен для широкого круга читателей.

Электронная версия материалов сборника размещается на сайте www.enu.kz

Сборник научных статей участников конференции подготовлен по материалам, представленным в электронном виде. Ответственность за содержание материалов несут авторы статей.

© Коллектив авторов, 2025
© ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, 2025
© РУДН, 2025

ISBN 978 601 337 121 4

СОДЕРЖАНИЕ

Абдула-Заде Георгий Заурови., Петровская М.В. Новые аспекты налоговой среды 2025	6
Абдулина Мадина Ельнуровна Теория и практика применения ISSAI в системе Государственного аудита Республики Казахстан	10
Кумехов К.К., Шахарова А.Е., Абдулина М.Е. Теория и практика применения ISSAI в системе Государственного аудита Республики Казахстан	13
Айболатова Аяжан Айболатовна., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Интеграция корпоративного учета и анализа в процесс мониторинга и аудита госзакупок в Казахстане: вызовы и перспективы	16
Алайи Кибанду., Ольга Николаевна Протасова. Бухгалтерский учёт и аудит финансовых результатов в условиях цифровой трансформации	19
Алтынбек Айгерим Бакыткызы., Жаксыбеков Алишер Алматович. Новые направления в национальных стандартах учета и аудита в свете поддержке бизнеса в связи с пандемией	23
Антонов Даниил Евгеньевич, Влияние цифровой экономики на развитие методов бухгалтерского учёта	27
Асадилобеков Руслан Шодмонбекович., Мартынович Светлана Николаевна. Противодействие корпоротивной коррупции	30
Афонин С.Д, Абуева М.М. Востребованность профессии бухгалтера и аудиторов эпоху цифровизации	35
Ахмад Заки. Китайские инвестиции как ключевой фактор поддержки и развития российской экономики в условиях санкций Запада	38
Әнел-Ханым Сабитова., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Инструменты системы внутреннего контроля предприятий нефтедобывающей отрасли	42
Абуева Милана Магомед-Салиевна., Батжаргал Батцэцэг. Роль комплаенса и корпоративных расследований в противодействии корпоративным преступлениям	47
Балкунов Юрий Викторович, Петровская Мария Владимировна., Проблемы развития управленческого анализа в Российской Федерации	50
Бекмырзаев Алтынбек. Финансовые результаты деятельности организации и оценка эффективности их использования	57
Брук Юлия Михайловна. Налоговая реформа 2025 г. Не забываем «старые» налоговые льготы	60
Ван Линьжуй Тренды международного налогообложения и валютного контроля	64
Ветрова Алина Дмитриевна, Дуброва Марина Викторовна. Финансирование национального проекта «туризм и индустрия гостеприимства» за счет средств федерального бюджета	66
Волдохина Елизавета Александровна Концепция качества аудита: управление ключевыми элементами	70
Глушанков Кирилл Владимирович., Сорокина Лариса Николаевна. Капитализация затрат как способ завышения экономических результатов	75
Громова Ксения Алексеевна., Кумехов Константин Колумбиевич. Цифровизация, как предпосылка формирования новых учетных систем	78
Дикомбаева Каныкей Болотовна Пути эффективности использования собственного капитала	83
Егорова Валерия., Кошурко Владимир., Мартынович Светлана Николаевна. Появление ИИ в национальных стандартах учета и аудита в свете поддержки бизнеса	88
Журкин Даниил Владиславович. Интеграция искусственного интеллекта в аудит	92
Жолаева М.А. Развитие устойчивого развития в бухгалтерском учете - когнитивный	96

и концептуальный подходы	
Захарова Елизавета Юрьевна., Терентьева Татьяна Олеговна. Российские и международные стандарты учета издательской деятельности	101
Искакова Айгуль Болатбековна. Риск-ориентированный подход в системе управления охраной труда на предприятиях	106
Каирканова Зульфия Раисовна., Аманова Г. Data-mining и перспективы применения в аудите: вызовы и преимущества	109
Какен Алуа Азаткызы. Редомициляция компаний в международной практике: деофшоризация и декларирование зарубежных активов	115
Котов Егор Александрович оценка эффективности использования оборотных активов ОАО «РЖД»	119
Кыдырбек Айида Ердоскызы., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Современные цифровые инструменты для повышения качества аудита и выявления мошенничества: кейсы из Казахстана	122
Лай Тху Фыонг. Внедрение МСФО во Вьетнаме: анализ текущей ситуации	128
Маркарян Рубен Мкртичович. Развитие производства вина в Грузии: состояние, проблемы, перспективы	132
Мендыгалиева К.К ., Сорокина Л.Н. Большие данные во внутреннем контроле. Опыт и практические рекомендации	137
Менешова Айгерим Кадирбековна. Роль внутреннего аудита в предотвращении финансовых потерь компании	141
Мұратқызы Ә., Аманова Г.Д. Эволюция международных стандартов учета и аудита в цифровой экономике: конвергенция, риск-ориентированный подход, комплаенс-анализ и роль консолидированной отчетности	144
Владимир Викторович Набатчиков. ГИС-технологии на стыке рисков и возможностей: комплаенс, безопасность и инвестиции в эпоху данных	151
Омукеева Айдай. Анализ эффективности использования нематериальных активов	154
Першина Александра Денисовна., Сидоренко Евгения Олеговна., Неспанова Ирина Викторовна. Внутренний аудит: как достигать результатов и соблюдать баланс интересов	156
Петрунин Дмитрий Александрович Совершенствование прямого метода оценки налогового потенциала региона.	159
Петялина Анна Валентиновна. Типовые схемы и методы мошенничества	162
Потехина Елена Витальевна. Некоторые подходы к оценке инвестиционной привлекательности города Москвы	165
Рамазанова Аружан Куанышовна., Абуева Милана Магомед-Салиевна Манипуляции с финансовой отчетностью	169
Рыбалко Галина Николаевна, Дуброва Марина Викторовна. Развитие внутреннего туризма при реализации национальной цели «устойчивая и динамичная экономика»	172
Рысбек кызы Алия. Анализ эффективности использования основных средств	176
Адилбай Улпан., Сансызбай Аруна., Сағынбаева Алина., Сейтканова Саяна., Шынтас Гулсая. Тренды международного налогообложения и валютного контроля	179
Сериккали Сабит. Достижение высокого уровня прибыльности в амбидекстрии управленческого учета	183
Темфак Джиоги Ален., Петровская Мария Владимировна. Инвестиционная привлекательность компании Камеруна	190
Шамшетов Ербол Бахадурулы., Рыскелдиева Дильназ Талғатбекқызы. Риск ориентированный подход в аудите	193
Шапакова Роза. Оценка платежеспособности предприятия и способы ее обеспечения	196
Magzumova Ayaulym Kazhibekovna., Shakirova Moldir Bolatovna., Abdullina Medina Erzhanovna. Tax exemptions and incentives in developed countries	199

Amankossova Danagul., Nurkasheva N. S. Innovative approaches to financial stability analysis: the role of artificial intelligence, big data and blockchain in modern conditions	203
Bekenova Adiya Kairatova. Automation of accounting	209
Oryntay Aidana Kairatbekkyzy, Pirim Amina Ayankyzy, Sukhankulov Arman Karimovich. Identifying and mitigating fraud risks to improve business integrity and investment attractiveness	214
Popov Georgii Evgenievich. Assessment of investment attractiveness of seaside districts of the Kaliningrad Oblast	219
Hakimova Malika Rahim qizi., Ochilov Ilyos Keldiyorovich. Improving cost accounting and product costing	223
Айсаева Үміт Орысбайқызы., Кайранбеков Бауржан Окташевич Коммерциялық емес ұйымдардағы гранттарды есепке алу: тәуекелдер және оларды басқару	227
Ахибова Айнұр Кинабекқызы., Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Қазақстандағы сауда ұйымдарының экспорттық-импорттық операцияларын автоматтандырудың тиімділігі	232
Алшынова Шұғыла Нұрболқызы., Кажмухаметова А.А.Қаржылық есептіліктің халықаралық стандартына сәйкес бірлескен кәсіпкерліктің ерекшеліктері	236
Жанат Жанерке Мұратқызы., Кажмухаметова А.А. 16 (IFRS) Қаржылық есептіліктің халықаралық стандартына сәйкес жалдау есебінің ерекшеліктері	241
Ибраева Анель Батырбекқызы., Акимова Бибигуль Жармухаметовна. Қазақстан Республикасындағы бюджеттік мекемелерді қаржыландыру: күйі мен мәселелері	245
Куанышова Асем Жаксыбаевна., Кайранбеков Бауржан Окташевич. Ішкі бақылау жүйесі және оның ұйымның басқару үрдісіне енгізу қажеттілігі	251
Нұржан Лейла Нұртілеуқызы., Кайранбеков Бауржан Окташевич. Кәсіпорынның тәуекелдерді басқару жүйесіндегі басқарушылық талдау	256
Орынбасар Шұға Нұрғалиқызы. Бағамдық айырмашылықтардың бухгалтерлік есептегі ролі	262
Рамазанова Мадина Алтынбековна., Садуакасова Кунсулу Жылкайдаровна Агротехсервис компанияларында Direct costing жүйесінде шығындарды есепке алу	267
Сарман Айнұр Болысбайқызы., Кайранбеков Бауржан Окташевич. Цифрлық экономика дәуіріндегі қаржылық және басқарушылық есептің өзара байланысы	275
Сұлтанова Балнұр Абылайқызы, Садуакасова К.Ж.Көтерме саудада тауарлардың түсуін және өткізілуін есепке алуды ұйымдастыру	281
Тілеухан Гүлзат Серікханқызы. Кірістер мен шығыстарды сызықтық емес бюджеттеу	286
Узбаканова Шынар Берикхановна. Өнеркәсіптік экологиялық инновациялар кәсіпорындар жетістік факторы ретінде қоғамның теңгерімді дамуы	291
Хабибулла Нұрилла Тұрланқызы. Импорттық тауарлардың өзіндік құнын есепке алу әдістемесі	296
Айболатова Аяжан Айболатовна.,Садуакасова Кунсулу Жилкайдаровна. Цифровизация государственной системы закупок: путь к устойчивому и экологически безопасному развитию в Казахстане	300
Parmanova Faina.. Nurkasheva N. S.Accounts payable of the organization in conditions of instability of the economy methodological foundations of management and analysis	304

Ішкі бақылау жүйесі және оның ұйымның басқару үрдісіне енгізу қажеттілігі

Қуанышова Асем Жаксыбаевна

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің

«Экономика» факультетінің

«Есеп және аудит» мамандығының

1-курс магистранты

Қазақстан

Қайранбеков Бауржан Окташевич

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

э.ғ.к., «Есеп және талдау» кафедрасының доценті

Қазақстан

Аннотация. Мақалада экономикалық нысандарды басқару деңгейін айтарлықтай арттыруға мүмкіндік беретін ішкі бақылау жүйесі қарастырылады. Сонымен қатар оның кәсіпорындардың тиімділігін арттырудағы рөлі ашып көрсетіледі.

Ключевые слова: бақылау, ішкі бақылау, ішкі бақылау жүйесі, COSO.

The internal control system and the need to implement it in the process of managing the organization

Kuanysheva A. Zh.

A 1st year master student in

"Accounting and Auditing" profile

Faculty of Economics

L.N.Gumilyov Eurasian National University

Kazakhstan

Kairanbekov B.O.

Candidate of Economics, Associate Professor

of the Department «Accounting and Analysis»

of the Eurasian National University named after L.N. Gumilyov,

Kazakhstan

Annotation. The article discusses the internal control system, which significantly enhances the management level of economic entities. Additionally, it highlights its role in improving enterprise efficiency.

Keywords: control, internal control, internal control system, COSO.

Кез келген ұйымның тиімді басқарылуы үшін неғалдымен тиімсіз бизнес-үдерістерді анықтап, оларды жоюға немесе оңтайландыруға бағытталған ұсыныстар әзірлеу қажет. Бұл ұсыныстарды жүйелі түрде жүзеге асыру арқылы басқару барысында туындайтын мәселелерді шешуге және бизнестің даму қарқынын арттыруға болады.

Бизнес-үдерістердің тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін компаниялар қызметіне әсер ететін ішкі және сыртқы тәуекелдерді уақытылы анықтау және олардың қалыптасуын төмендету маңызды. Бұл тәуекелдерді талдап, жүйелі түрде бақылап отыру компанияның тұрақты дамуына ықпал етеді.

Жалпы басқару құрылымында тәуекелдерді бағалай алатын, олардың алдына бағытталған шараларды жүзеге асыратын және ұйым активтерін тиімді басқаруға мүмкіндік беретін тәуелсіз бақылау жүйесінің болуы аса қажет. Бұл жүйе компанияның ашықтығын қамтамасыз етіп қана қоймай, оның даму стратегиясының сенімділігін де оң әсер етеді.

Тәжірибе көрсеткендей, тиімді бақылау жүйесі кез келген мәселені жан-жақты зерттеп, тиімді шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, олықтимал қауіптерді алдынала болжауға және олардың салдарына зайтуға көмектеседі. Сондықтан ұйымның тұрақты дамуы үшін басқару мен бақылау жүйесін жетілдіру маңызды.

Ішкі бақылау – кезкелген кәсіпорын үшін сенімділік пен тұрақтылықтың кепілі. Ол ұйымның қаржылық және операциялық процестерінің ашықтығын қамтамасыз етіп, заңсыз және тиімсіз әрекеттердің алдыналады. Осылайша, ішкі бақылау жүйесі компанияның ұзақ мерзімді дамуы мен табысты қызмететуінің негізгі құралдарының бірі болып табылады [1].

Бүгінгі таңда қиын бизнес-климат пен тез өзгеріп отыратын заңнамалық орта жағдайында мемлекеттік, жеке және шағын бизнес өкілдерінің мүдделерін қорғау үшін ішкі бақылау жүйесі аса маңызды рөл атқарады.

Бұл жүйе – басқарушылар қабылдайтын ұйымдастырушылық құрылым, әдістеме және процедуралар жиынтығы. Олардың мақсаты – ұйымның қаржылық және шаруашылық қызметін тиімді жүргізу мен басқаруды қамтамасыз ету.

Кесте 1 – Ішкі бақылау мен сыртқы аудиттың айырмашылығы

Сипаттама	Ішкі бақылау	Сыртқы аудит
Өткізу қағидалары	Ұйым басшысымен анықталады	Кәсіпорын мен аудиторлық компания арасындағы келісім негізінде жүзеге асырылады, сондай-ақ кәсіпорын басшысы мен сыртқы бақылауды жүргізуші тұлға арасында келісімшарт жасалады
Мақсаттары мен міндеттері	Тек ұйым басшысымен айқындалады	Заңнамалық актілермен белгіленеді
Объектісі	Кәсіпорынның ішкі экономикалық қызметін талдауға және тексеруге, сондай-ақ басшылық анықтайтын нақты міндеттерді шешуге бағытталған	Сыртқы бақылаудың объектісі – кәсіпорынның есеп және есептілік жүйесі
Субъектілері	Ұйым қызметкерлері	Тәуелсіз сарапшылар
Ескерту – автормен [1] негізінде құрастырылған		

Ішкі бақылау жүйесі басқару қызметкерлеріне бірнеше маңызды мүмкіндіктер береді:

- Заңдылық пен тиімділікті бағалау: Ұйымның қаржы-шаруашылық қызметінің заңдылығын, тиімділігін және қауіпсіздігін жан-жақты тексеру;
- Тәуекелдерді анықтау және азайту: Кері үрдістерді анықтап, ықтимал қауіптерді бағалап, оларды барынша төмендетуге бағытталған шараларды жүзеге асыру.

Осылайша, ұйымдар ішкі бақылау жүйесінің көмегімен өздерінің қаржылық тұрақтылығын сақтап, іскерлік беделін нығайтады және бақылау органдары мен серіктестер тарапынан салынатын айыппұлдар мен санкциялардың алдын алады.

Ішкі бақылау жүйесін тиімді енгізу үшін басшылық алдымен оны барлық бизнес-процестерге интеграциялау арқылы жан-жақты талдау жұмыстарын жүргізуі қажет. Бұл мәселені теориялық тұрғыдан негіздеу үшін жүйелі және кешенді тәсілдер, салыстырмалы талдау, сондай-ақ синтез әдістері сияқты ғылыми әдістер қолданылды [1, б. 409].

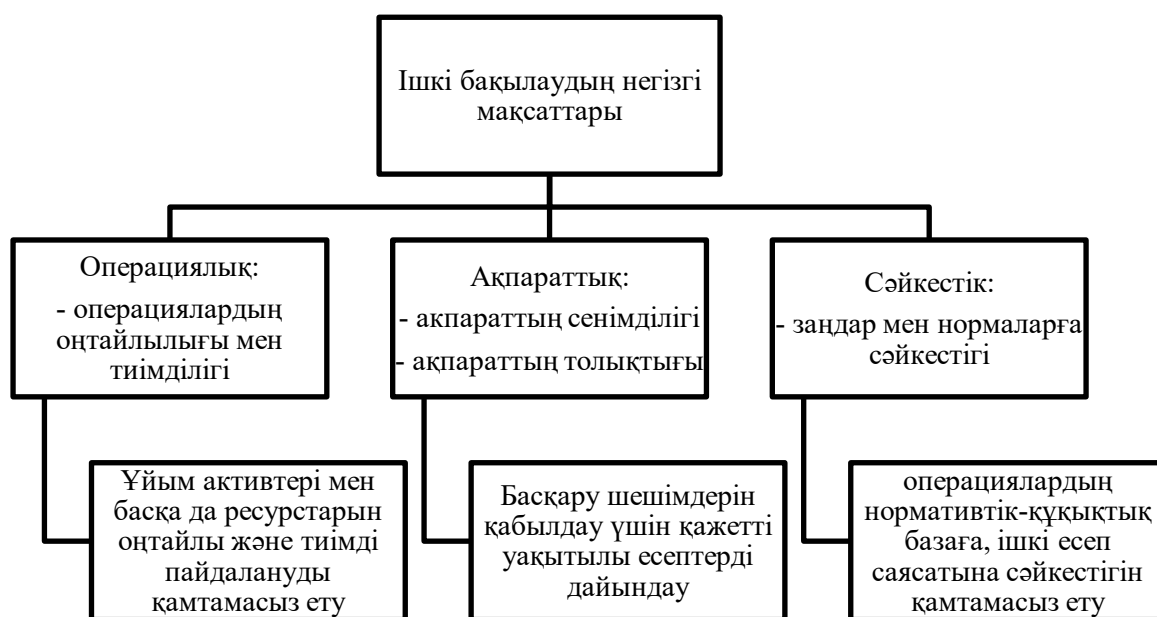
Әлемдік тәжірибені зерттеу көрсеткендей, жаһандық іскерлік қауымдастықта ішкі бақылау жүйелерін енгізу идеясы бұрыннан бар, себебі оның негізгі қағидаттары 20 жылдан астам уақыт бұрын АҚШ-та Treadway комиссиясының демеуші ұйымдар комитеті (COSO) арқылы әзірленген. Бұл ұйым корпоративтік басқару, іскерлік этика, қаржылық есептілік, ішкі бақылау, тәуекелдерді басқару және алаяқтықтың алдын алу салаларында нұсқаулықтар әзірлеу мақсатында құрылған жеке мекеме болып табылады. COSO

компаниялар мен ұйымдардың басқару жүйелерін бағалауға мүмкіндік беретін ішкі бақылаудың әмбебап моделін жасады[2, б. 25].

АҚШ-та ішкі бақылау жүйесіне деген қызығушылық Сарбэнс-Оксли заңы қабылданғаннан кейін күрт өсті. Заңның 404-бөлімі – «Ішкі бақылауды басқару және бағалау» ішкі бақылау жүйесінің тиімділігін басқару мен аудиттеуді талап етеді. Осы талаптарға сәйкес, компаниялар ішкі бақылау жүйесінің жұмысын мұқият тексеріп, қаржылық есептілікке қосымша ретінде есеп беруге міндетті. Бұл есепте жүйедегі барлық кемшіліктер мен оларды жою бойынша ұсыныстар көрсетілуі керек. Кейіннен бұл есептер ішкі және сыртқы аудиттен өтіп, жылдық қаржылық есеппен бірге жарияланады[3, б. 50].

COSO-ның анықтамасы бойынша: «Ішкі бақылау жүйесі – компанияның директорлар кеңесі, басқарушы органы және қызметкерлері жүзеге асыратын, келесі мақсаттарға жету үшін орынды кепілдік беретін үдеріс: тиімділік, қаржылық есептіліктің дәлдігі және қолданыстағы заңдар мен ережелерді сақтау»[2, б. 26].

Ішкі бақылау жүйесі бес негізгі элементтен тұрады: бақылау ортасы, тәуекелдерді бағалау, бақылау процедуралары, ақпарат және коммуникация, сондай-ақ мониторинг. Бұл элементтердің әрқайсысы ұйымның стратегиялық, операциялық, есеп беру және заң талаптарына сәйкестік мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған. Осы компоненттерді талдай келе, ішкі бақылау жүйесін былай сипаттауға болады: «Ішкі бақылау жүйесі – компанияның немесе ұйымның барлық деңгейлері мен салаларында тиімділікке, сапалы қызмет көрсетуге және заң талаптарын сақтауға бағытталған өзара байланысты бақылау шараларының жиынтығы» [4, б. 79].

Сурет – Ішкі бақылаудың негізгі мақсаттары

Ескерту – автормен [5, б. 21] негізінде құрастырылған

Ішкі бақылау жүйесін енгізудің объективті қажеттілігіне қарамастан, кейбір компаниялардың басшылары бұл жүйенің маңыздылығын түсінбей жатады немесе оны күрделі әрі шығынды деп есептеп, енгізуден бас тартады. Бұл көбінесе ішкі бақылау процедураларының әсері бірден байқалмайтынымен және оның нәтижелерін сандық және сапалық тұрғыдан бағалау қиын болуымен байланысты. Алайда, ішкі бақылау жүйесін енгізу халықаралық стандарттар мен ұлттық заңнамалардың талаптарына сай жүргізілуі қажет.

Ішкі бақылау жүйесін енгізу, әсіресе, ірі инвестицияларды тартуға ұмтылатын компаниялар үшін маңызды. Мұндай ұйымдар өз қызметін және жеке операцияларын тиімді бақылауда ұстайтынын дәлелдеуі тиіс.

Ішкі бақылау жүйесін енгізу барлық құрылымдық бөлімшелерде және бағынышты ұйымдарда жүзеге асырылуы керек. Әрине, бұл едәуір қаржылық шығындарды талап етеді, бірақ болашақта компанияның активтерін қорғау, қаржылық есептіліктің дұрыстығын қамтамасыз ету және алаяқтық тәуекелдерін төмендету сияқты артықшылықтар береді.

Қазақстан Республикасында (ҚР) ішкі бақылау жүйесін (ІБЖ) реттейтін нақты заңнамалық талаптар жоқ. Дегенмен, кейбір нарық субъектілеріне қатысты арнайы талаптар бар, олар ІБЖ элементтерін қамтиды. Мысалы, ҚР «Акционерлік қоғамдар туралы» заңында акционерлік қоғам ішкі аудит қызметін құруға құқылы екендігі және оның тікелей директорлар кеңесіне есеп беретіндігі көрсетілген. Сондай-ақ, ҚР Қаржы нарығын реттеу және қаржы ұйымдарын қадағалау агенттігінің басқармасының қаулысымен сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарында ішкі аудит жүргізу тәртібі туралы нұсқаулық бекітілген.

Ішкі бақылау жүйесінің тиімділігі ұйымның қаржылық тұрақтылығын, операциялық тиімділігін және заңнамалық талаптардың орындалуын қамтамасыз етеді. Бұл жүйе Қазақстан экономикасының тұрақтылығына, кәсіпорындардың жұмыс тиімділігіне және мемлекеттік қызметтердің сапасын арттыруға оң әсер етеді[6].

Қазақстанда ішкі бақылау жүйесінің дамуы 2000 жылдардың басынан басталып, мемлекеттік мекемелер мен жеке секторда бақылау шараларын енгізу қарқынды түрде жүзеге асырылуда. Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдар аралығындағы мемлекеттік басқаруды жетілдіру жоспары ішкі бақылауды нығайтуға бағытталған мақсаттарды қамтиды.

Қазақстанда құрылған Ұлттық әл-ауқат қоры инвестиция тартуда маңызды рөл атқарып, елдің инвестициялық ахуалын жақсартуға ықпал етеді. Осы мақсаттарға жету үшін Қордың басшылығы ішкі бақылау жүйесін тек Қордың өзінде ғана емес, оның еншілес ұйымдарында да енгізуге ерекше көңіл бөлуде.

Осыған байланысты ішкі бақылау жүйесінің қажеттілігі тек орталықтандырылған басқаруы бар компаниялар үшін ғана емес, сондай-ақ дербес заңды тұлғалар үшін де айқын. Себебі, ішкі бақылау – бұл ұйымның басқару органдары, құрылымдық бөлімшелері және қызметкерлері өз міндеттерін атқару барысында тұрақты түрде жүзеге асыратын үдеріс. Ол ұйымның тиімділігі мен қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз етумен қатар, активтердің сақталуын бақылауға да ықпал етеді.

Ішкі бақылау жүйесі компанияның барлық құрылымдық бөлімшелерінде және оған бағынышты ұйымдарда енгізілуі тиіс. Әрине, бұл айтарлықтай қаржылық шығындарды талап етеді және бастапқы кезеңде өзін ақтамауы мүмкін. Дегенмен, мұндай жағдайда бизнес үдерістермен байланысты түрлі тәуекелдерді ескере отырып, шығындар мен ықтимал пайда арақатынасын саралай алатын тәжірибелі мамандарды тарту қажет. Сонымен қатар, компания басшылығы ішкі бақылау жүйесінің жоқтығы қандай салдарға әкелуі мүмкін екенін нақты түсінуі керек:

- Компания қызметіне кері әсер ететін тиімсіз шешімдердің қабылдануы;
- Активтердің жоғалу қаупінің артуы;
- Капитал тарту мен инвестиция алудағы қиындықтар;
- Қаржылық есептіліктің бұрмалану қаупінің жоғарылауы;
- Алаяқтық әрекеттердің көбеюі;
- Компанияның беделіне нұқсан келуі[7, б. 50].

Кез келген компания үшін ішкі бақылау жүйесін қалыптастырудағы алғашқы қадам – бизнес үдерістерді жүйелеу, оларды реттейтін ережелер мен процедураларды әзірлеу. Әрбір қызметкер өз өкілеттігі мен жауапкершілік аясын нақты түсініп, бақылау механизмдерін сақтауға міндетті. Ішкі бақылау жүйесінің тиімділігі қызметкерлердің кәсіби дайындығы мен құзыреттілігіне тікелей байланысты. Сондықтан жүйенің дұрыс жұмыс істеуі үшін қызметкерлердің білімін жетілдіріп, олардың жұмысындағы қателіктер мен ықтимал заңсыз әрекеттерді дер кезінде анықтау маңызды.

Осылайша, басқару жүйесінің тиімді жұмыс істеуі үшін оның ажырамас бөлігі ретінде ішкі бақылау жүйесінің болуы қажеттігі анықталды. Ол қазіргі экономикалық жағдайды бағалауға, ықтимал тәуекелдерді анықтауға және оларды төмендету жолдарын қарастыруға мүмкіндік береді. Сонымен бірге, бұл жүйе қиындықтарды уақытылы анықтап, оларды шешудің оңтайлы тәсілдерін табуға көмектеседі. Ішкі бақылаудың нәтижелі болуы көбіне кәсіпорын басшысының әрекетіне байланысты, өйткені оның негізгі міндеті – ұйым қызметінің сапасын жақсартып, белгіленген мақсаттарға жетуге ықпал ететін тиімді бақылау жүйесін қалыптастыру.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Дюсембаев К.Ш. //Теория и эволюция аудита // Монография. Экономика баспасы. – Алматы, 2012. – С. 694. – С. 409.
2. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). (2013). Internal Control — Integrated Framework. COSO. – p. 25-30.
3. Sarbanes-Oxley Act. (2002). Public Law 107-204, 116 Stat. 745. United States Congress. – p. 50-55.
4. И.Г. Михайлова // Внутренний контроль: учебное пособие // И.Г.Михайлова, Н.Н. Шульга - Белгород : Издательство Белгородского университета кооперации, экономики и права, 2018. - 79 с
5. Малыхин Д., Тихомиров А. // Особенности функционирования внутреннего контроля и аудита в банках //Бухгалтерия и банки. – 2004. – №10. – С. 21-26.
6. Интернет-ресурс: // Система внутреннего контроля // <https://arbaudit.kz/svk/>
7. Исабеков Б. Б., Сүлейменов Т. Қ. // Проведение внутреннего контроля на предприятиях РК // Science and Universe. – 2023. – №5(140). – Б. 50-60